ЧУРАПЧЫ УЛУУЂУН ХАҺЫАТА

САХА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫНЬЫ
15 КҮНҮТТӨН ТАХСАР

№ 17 (6612). 2001 сыл. ОЛУННЬУ 10 КҮНЭ. СУБУОТА. СЫАНАТА—1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

Тохсунньу 8 күнүгэр улууе дьаһалтатын дьаһан актовай салаатыгар Улууе Мунньаҕын ,II сессията буолан каста. Маннык үс боппуруос көрүллүннэ. Сессияны Улууе Мунньаҕын председателэ, дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениетын начальника В. И. ДОВГОРОДОВ салайан ыытта.

Сессия үлэтин иннинэ СР Айылҕа харыстабылын министерствотын уонна Чурапчы улууһун дьаһалтатын икки ардыларыгар биргэ үлэлэһиннэгэ түһэрсибит соһуллуһуулэргэр айылҕа харыстабылын министра В. Г. Алексеев уонна Чурапчы улууһун баһылыга А. А. Шадрин илии баттаппыттар. Онтон улуустааҥы айылҕа харыстабылын комитетын начальниктэр В. М. Монастырёвка үлэлэригэр ситиһиилэрин иһин РФ Айылҕа ресурсаларын министерствотын Бочуотунай грамотатын ити министерство бэрэстэбилэлэ, Дальнай Восток регионунааҥы айылҕа ресурсаларын департаментын салайаччытын солбуйаччы Л. Е. Шматкова үөрүүлэах быһыыга-майгыга туттарда.

Бастакынан, «Улууска 2001 сылга көрүллүбүт бюджетын экономикаҕа уонна прогнозтаһыныгар отделын начальника Н. П. ПОПОВА биллиһиннэрдэ. Программа бастаны бэрилиэ атырдьах ыйыгар оноһуллан бэрэн, 2001 сылга Правительство тиэрдэр сыыналарын улаатыннар, уларыйыылар киирбиттэрэ. Маннык улуус бары нэһилиэктэрин, тэриллэрин, салааларын үлэлэрин, оногоран таһаарыыларын 5 сыллаах төрүөн бэриллэр. Табыары, оногуу оногоруу 2005 сылга диэри 2, тыс хаһаайыстыбатын бородуукуйатын оногоран таһаарыы 2,45, промышленность бородуукуйатын оногуу 2,8 төгүл улаатыахтаахтар. Тутуу тэриллэрэ бэдэрээттэһэн тутуулуу 79,5 бырыйыанан, атыы-эргиэн тэриллэрэ атыыны 84 бырыйыанан үрдэтэллэригэр сыал-сорук турар.

Үсүһүнэн, улуус бочуотунан граждаанын, СР культуратын үтүөлээх үлэһитин, Аҕа дойду Улуу сэриитин ветеранын Г. Д. Ефимов аатын үйэтитэр сыалтан Чурапчы салаанньатын Полярнай уулуссатыгар киин аатын биэрии боппуруоһа көрүллүннэ.

Сессия көрүүтүгэр кыллэриллибит үс боппуруос дьүүллэһиллэн тустаах быһаарыылар ылылыннылар.

С. БОРИСОВА.

Г. К. МАКАРОВ ЫСТАТЫЙАТЫН ДЬҮҮЛЛЭҺИН

„Бырастыы гынын, нэһилиэгим бар дьоно...“

Эрдэлээн суруйдахха, итинник көрдөстө нэһилиэгим бар дьонуттан бу дыл тохсунньу 23 күнүгэр «Саха сирэ» хаһыакка ыстатыйата тахсыбыт автор Г. К. Макаров Мугудай нэһилиэгэр олунньу 7 күнүгэр буолбут сход уонна нэһилиэннэр, общественность холбоһуктаах мунньахтарыгар. Дьа, тоҕо?

САБА БЫРАҔАН СУРУЙУУ СОДУЛА...

Итиэ этиллибит нэһилиэк киэҥ ыҥырылаах мунньаҕар «Саха сирэ» хаһыакка «Бу сөп дуо?» итиэннэ республика «Саха сирэ» хаһыатыгар «Уматтылар, ыттылар, алдьатталар» диэн «Айаан» балаҕан салаалаах Григорий Константинович Макаров ыстатыйатын дьүүллэстилэр.

Мунньаҕы нэһилиэк баһылыга К. Н. Жирков салайан ыытта уонна боппуруоһу туруорда. Киин ыстатыйаны ыытта уонна боппуруоһу биллиһиннэрэн туран, нэһилиэгин ыстатыйалар ис хоһоонноруун билиһиннэрэн туран, нэһилиэги көрө-истэ, салайа олорор киһи быһыытынан ыкуоха бэйэтин санаатын үллэһиннэ, сыанабыл биэрдэ. Ол эбэтэр ыстатыйалар таҕыстылар, онон аата-суола таҥыллар нэһилиэк хардарыахтаах, ыйыллар түгэннэргэ түмүнтэрин оногоруохтаах. Буолан бэрэн, инник өрүүтэр (автор уонна кириитикэҕэ тардыллыбыт нэһилиэк дьаһалтатын, «Саҕах» реабилитационнай-чэбдигирдэр киин (РЧК), олохтоохтор) интэриэстэрин хайдах баарынан, кырдьыктаахтык көрөн. Кырдьык, ыстатыйаҕа этиллибити барытын туора сотон кэбиһэр, ылыммат буолар табыллыбат. Тоҕо манныкка тиийдибит?

Макаровтар бастаан «Смака, нэлин «Айаан» диэн аттаннан саҥа, сонун дьыаланы тус бэйэлэриннэн сүүрэн-котон, туруорсан сөпкө саҕалаабыттара. Хаанык баҕарар саҕалаһыан судургута суоҕа биллэр. Ол барыта нэһилиэк өйөбүлүнэн, дьаһалта көҥүллэһиннэн сир анатан, дьиэ-уот, база тутуллан эллэ.

Дьэ, маныаха олохтоох дьаһалта, «Саҕах» РЧК Макаровтары өйөөбөтө сыччах биир суол этэ. Хайа тэриллэхтэриттэн, ол эбэтэр 1998 сылтан отчоттон чөл олоҕу пропагандалыыр нэһилиэк балаҕанга пинбэ атыытын бөлүүтэ. Нэһилиэк сходунан. Ол эрээри: «Олохтоохторго атыылаабаппыт, айан дьонутар эрэ атыылыыбыт», — диэннэн куоһурданан «мунньарыы» тахсыбыта уонна ол бу күнгэ диэри атыылана турара балаҕан таһаайыттарын иэргэнэт, Хомойуох иһин, киниэргэ пинбэ атыылаһара ыстатыйаҕа тоҕо эрэ ахтыллыбатах. Итиннэ иктэрдэн саҕаланан атыы да чахчылара чуолкай суох көрдөрүү, буолан бэрэн, чөл олоҕу республикаҕа бастаан саҕалаабыт уонна кэккэ сылларга үлэтин көрдөрбүт Президент Грамын ылбыт нэһилиэккэ хара күлүү түһэрдэ. Ыйыллыбыт Грамнга сананнаат да буолуохтаах: «Онон дьиэрэ-уонна оҕох төрүүтэр үөхсэ, ким буруйдаҕын быһаарса олорбот инэриттэн бүгүн бу мунньахха инэриитин хайдах-туох буолбутун эйэ-дэмнээхтик быһыы-майгы комитетын начальника С. С. Андреев кинилэргэ туспа үн көрүллүүхтээҕин, туттуллубакка хаалар түбэлтэтигэр эйэлгитигэр көмөн, бэлэх хаанан эйэхтээҕин туһунан этэ.

Киин бэлэмнэ кыллабынай ыраах Г. Н. Алексеев доруобуйа харыстабылын үлэһиттэриттэн 46 үлэ миэстэтин сарбыйыы улуус бюджетыгар ороскуоттаҕын ыйан туран, бэлэмнэ ючөгүрдэрин дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениета бөйөтигэр ылара буоллар охсуута кыччыа этэ диэтэ.

Хайахсыт нэһилиэгин баһылыга И. И. Филиппов улууспут 17 нэһилиэгиттэн 13-гэр эрэ участковай милициялар үлэлиллэрин, маныаха, общественнай бэрэсэдэтэ туспарыы барыбыт интэриэнэ буоларынан, резервнай фондаттан үн көрөн нэһилиэктэргэ барылыгыгар участковайдар үлэлиллэрэ ыаҕастыы ыйда.

Иккиһиннэн, Чурапчы улууһун 2005 сылга диэри социальнай-экономическай сайдыытын сүрүн соруктарын быһаарар программаны ыытта улуус дьаһалтатын экономикаҕа уонна прогнозтаһыныгар отделын начальника Н. П. ПОПОВА биллиһиннэрдэ. Программа бастаны бэрилиэ атырдьах ыйыгар оноһуллан бэрэн, 2001 сылга Правительство тиэрдэр сыыналарын улаатыннар, уларыйыылар киирбиттэрэ. Маннык улуус бары нэһилиэктэрин, тэриллэрин, салааларын үлэлэрин, оногоран таһаарыыларын 5 сыллаах төрүөн бэриллэр. Табыары, оногуу оногоруу 2005 сылга диэри 2, тыс хаһаайыстыбатын бородуукуйатын оногоран таһаарыы 2,45, промышленность бородуукуйатын оногуу 2,8 төгүл улаатыахтаахтар. Тутуу тэриллэрэ бэдэрээттэһэн тутуулуу 79,5 бырыйыанан, атыы-эргиэн тэриллэрэ атыыны 84 бырыйыанан үрдэтэллэригэр сыал-сорук турар.

Үсүһүнэн, улуус бочуотунан граждаанын, СР культуратын үтүөлээх үлэһитин, Аҕа дойду Улуу сэриитин ветеранын Г. Д. Ефимов аатын үйэтитэр сыалтан Чурапчы салаанньатын Полярнай уулуссатыгар киин аатын биэрии боппуруоһа көрүллүннэ.

Сессия көрүүтүгэр кыллэриллибит үс боппуруос дьүүллэһиллэн тустаах быһаарыылар ылылыннылар.

С. БОРИСОВА.

СУРУЛЛУБУТ СУОРУЛЛУБАТ, ОЛ ЭРЭЭРИ...

«Чэбдик» социальнай-культурнай киин - дьиэтин саалата толору киһи. Билиилэриэн, өтөрүүн маанык элбэх киһи мустэ илик эбит, Боппуруос сүүмэ ыраах ыйытыы кэмиттэн кэпсэтиигэ киирэллэр. Биир этиэхха: дьон ыстатыйаны олус чуостык ылынан ахтыттар, биисибиттэр. Итиннэ хас биирдии ааҕалыллыбыт чахчыны, олохтоохтор быһыыларынан, ситэрэн-хоторон чуолкайдаан биэрдилэр. Г. К. Макаров быһаарыытынан ураты барыта 14 киһи тыл этэ. Кинилэр ортолоругар бааллар: Макаровтар урукку биирдэ үлэлэбит коллегалара — учууталлар, тэрилтэлэр, сход эмиссиэнэрэ, үлэ коллективтарын, общественнай тэриллэрэ салаалаччылара, нэһилиэк ытык ыырдьаҕастара, ыччат дьон бэрэстэбиитэллэрэ. Онон тыл кинилэргэ, истиҥин.

Тылы бастакынан ылбыт И. Е. ВАСИЛЬЕВ: «Олус хомойдум. Мин ыспытым, алдьаппытым, умаппытым курдук санаатым. Эмиэ ким иһин? Киһи, үлэһит буолбуппар бу нэһилиэктэр махтанабын. Макаровтар да нэһилиэккэ үлэлэбит-хамсаабыт дьон, онуо биир ыстатыйаҕын сотон таһаардылар. Баһылаах ыстатыйа. Биир эрэ тыл суох: өлөрдүлэр диэн. Онон Григорий Константинович бырастыы гынарарыгар баҕалаахпын».

А. Г. ПЕРМЯКОВ, «Саҕах» РЧК директора: «Нэһилиэккэ эрэ буолбакка, бүтүн республика үрдүнэн чөл олоҕу тутуһан, тутан ыллыбыт. Элбэх киһи чөл, доруобай олохтоох гынынэ, билигин ыал аҕалара, убаастанар дьон, үлэһиттэр. Ити 1995 сылтан республиканан өйөммүт, тарҕаммыт үлэбит сотулунна, букатын тэттэрү ойдобулу ылла, сирэй-хараҕ аанньылыыны хаймы-үйэҕэ көрүстүбүт. Бу мунньаҕынан балаҕанга пинбэ атыытын бобуоҕун.

Е. А. СЛЕПЦОВА: «Ыстатыйа автор-үөрэтэр суоллата суох, ыччакка туох да үчүгэйинэн дьайбата. Макаровтар оскуолаҕа учууталлаан үөрэтиһэн бэрэн, ол ыччаттарын билигин пинбэнэн утахтыыллар. Ити аҕалыллыбыт чахчылар бэйэлэрин кэмэлэрунэн оноһуллуннулар».

Н. И. ОКОНЕШНИКОВ: «Ыстатыйа аата да сүрдээх. Дьаһалта, «саҕахтара» бу балаҕаны штурмалаан, ытыалаан эрэллэрин курдук... Үс сылга пинбэ атыылаан сиригэр отчолоох буолар инн. Чахчылар ыйдаара, сылларга чуолкай ыйыллыбатах буолан, билбат киһиэхэ кэдэҥэ иһигэр буолбут курдук. Ким ыытта? Дакаастана илик. Айан суола. Алдьаппыт — бэйэлэрин аймахтара. Умаппыт киһи үс сыллааҕыта өлбүтэ...

«Кэлин дьон» диэнигэ. Сорохтор, ол иһигэр өкөлиннэ бэрэ дэнээччилэр ыытта, ити тыл эмиэ олоҕо суоҕун дакаастаан холбоһуктар ааллылар. Ол курдук, нэһилиэк баһылыгыттан саҕаламмат нэһилиэги үксэ кэриэтэ өлүүн дьон сиэннэлэрэ ыйыллар. Атыттар итчат дьонтан харыстабылларыгар сыһыаннаан, тахсар хаа биирдии түгэнин дириҥэтиэккэ тутатыны быһаарсан, дьэ, онно ыстатыйалаһар, боппуруоһайдаан эрдэк буолуоҕун сэмэтылар. Үнүгэр, буруй кимниэн да оноһуллуннун, туспаах территория иһигэр бэйэбит буолбакка, ким кэлэн уоҕуганнырыы кэтэһэн, кылаабынайа, онуо ыччаттарбыт көрө-биле сылдьаллар диэн дьаархамаллары биллэрдилэр. Оттон бэрэ, дьэ, сиэмэй хомойбут, абарбыт түгэннэриэн мөкөгөнөҕүн ким да эмиэ суруллубакка, хаһан буолбута ыйыллыбакка хомойбурдаммыт чахчылар таһаарыланнар, нэһилиэккэ маннык түгэннэр чаастатык, систэмалаахтык оноһуллан туралларын курдук сэмэлэрэ ук бораллыбыта буолла. Кырдьык кыһыылаах. Сыыннара чахчыны ааллаахха, улуустаҕы нэ дьыаланы отделын дааннайынан ити ыстатыйа хабар үс сыыгар бу нэһилиэккэ буруйу оногоруу 14 түбэлтэтэ тахсыбыт, ити иһиттэн олохтоохторуттан 11 түбэлтэ. Биирдии сылларынан ыллаахха, 5 түбэлтэттэн улаатыбатах, бу иһигэр 2000 сылга 5 түбэлтэттэн олохтоохторуттан 3-нэ оноһуллубут. Кэстөрүн курдук, буруйу оногоруу аччаабыт. Онон чахчы чөл олохтоох дьулуһар мугудайдар республика, улууе үрдүнэн аанньыт барда диэн абатыйаллара орунньаҕар тахсар.

ТҮМҮК ОННУГАР

Быһаарыы биэрэргэр тыл Г. К. Макаровка барар:

—Сыта-тура толкуйдаан туох эрэ түмүкпэ кэлэйэбит диэн ити ыстатыйабын суруйбутум. Эйигин билбэппит, дьиэгэр, туорт эрэ буолбатах, 40-са да түгэх тахсыбыта буолуо. Кырдьык олохтоох дьаһалтаҕа тыллабыр окорботум алдас эбит, бу да ыстатыйабын сүбэлэспэккэ таһаарбытым — эмиэ буруйум. Ыстатыйамы дьүүллэбиккит үөрэ, үөрэтэ. Ат түөрт атахтаах да бүдүрүйэр, күн бэтиилээх. Маннык үйэ-дириҥнэн толкуйдаабакка, ыллым да баллаччы таһааран кэбиспитим. Буруйбун билиэбин, эйиэннэ-хаамыынан ыраатым. Пинбэни сарсыҥнытыттан атыылабаппын. Наада буоллаҕына, ыстатыйабар алдьаппатаҕым түгэнин таһаакка биэриэм. Бырастыы гынын, бар дьонум, — диэтэ эмиэ дьонун инигэр ыстатыйа автора.

Баһылык К. Н. Жирков түмүк тылын кэннигэр нэһилиэк холбоһуктаах уонсай мунньаҕа уурах ылыннар. Онно «Айаан» балаҕанга пинбэни атыылаһыны бобор итиннэ «Саха сирэ» хаһыакка оппозиция бу мунньах түмүгүн уонна нэһилиэк тумус тутар дьоннорун өһаҕас сурунтарын бөҕөстөтөр тупсуна этиллиннэ.

С. СМИРНИКОВА.

ҮТҮӨ ДЬЫАЛА САБЫДЫАЛЫНАН

Баранков Дмитрий Филиппович 1951 с. сэттэ кылааһы бүтэрэн баран төрөөбүт нэһилиэгэр «Коммунизм» колхозка колхозтаах хоһуурна, тракторист талыыта, бириигэдьиир бэрдэ буолан «биһиргэмиэн үлэлии сырыттаҕына, дьону-сэргэни түмэр, тэрийэр хаачыстыбатын таба көрөн, уолу куораттаа ыыталлар.

1969 с. үөрэҕин ситиһиилээхтик бүтэрэн, дойдутугар агрономунан, сельскэй Сэбиэт исполкомун председателиэн үлэлии сырыттаҕына, олоҕун өнгүлүн көрдөөн үрдэтэрэ. 1975 с. Иркутскайга Үрдүкү партийнай оскуолаҕа партия уобластаах комитета үөрэхтээ ыытар. Оччотооҕу кэм политическай билиҥҥорүү сырдык кыһатыгар уһаарыллар, олох ирдэбилигэр сөп түбэһиннэрэн төрөөбүт дойдутугар үлэлиир баҕа санаалаах Дьокуускай буоругар үктэнэр. Итэ баҕа санаата обком дьаһатын халыҥ хаҥаанын кэннигэр хаалан, Эдьигээнскэй партийнай үлэҕэ ыытыллар. Сыстан, олохтоохтору кытта сагардыы бөлсэн, үлэтин дириҥник хорутан ыытан истэҕинэ, аны Муома оройуонугар народнай хонтуруол комитетын председателиэн ыытыллар. Эн көҥүлүн буолбатах, партия көҥүла, кини ханна ыытар да онно барарын бэлгэччилээх. Бугуйдаххына, көмсэтин хоччохтоох буолар. Муомаҕа райком, райсовет нөҥүнэн балай да улахан дуоһуннастарга үлэлэн баран, 1996 с. дойдутугар Бахсыга эргиллэн күн бүгүҥүгэр диэри нэһилиэк бэйэлэгиэн үлэлии сылдьар.

Сотрутаҕыта Бахсы Толоонутар командировкаҕа бара сылдьан Дмитрий Филиппович көрсөн үлэхаҥнас туһунан кэпсиэригэр көрдөстүм.

— Үтүө кэмнэрбэр тоһо да атын оройуоннарыгар үлэлэстэрбин, бу мараһан, уларыйылаах-тэлэрийиилээх кэмнэргэ дойдубар тугу эмэ онгордорбун, дьонум-сэргэм олоҕун уйгута тупсарыгар кыаҕым тиийэринэн комолостөрбүн диир санаалаах салайтаран, улуус дьаһалтатыгар сөбүлэгимин биэрэн үлэлии-хамсыы сылдьыбын.

Нэһилиэк рынок шар тыныгар ыбылы ылларбакка баһыгай хаһаайыстыбаларынан уонна чаһынай бас билиилэн дьаһанан, иннинэ сайдыыбытын түстэһэ олоробут. Кэнники үс сыл устата нэһилиэннэй хамсаһына тахсыбата, барыта тутуспутунан олоробут, оссо эбиллии өттүгэр баран иһэбит. Итэ биһигиин, ордук саһырбыт дьону үөрдэр. Тыа сирэ өбүгэ саҕаттан тутан кэлбит үлэһиэн сыгынан сылдьар, хороҕор муостааҕы эйбэтигэ, кинилэртэн бородуксуйаны ылыыны долгутиигэ эрэллээхтик үлэлэһэр. Ыраах сүөһүбүт ахсаана 1997 с. 618, 2000 сылы түмүктүүргэ 675 буоллаҕа. Сылгыга 150 тоболоох эбит буоллахпытына, билигин нэһилиэкпитигэр 259 ыччаллан турар. Түргэнник сигэр салаҕа нэһилиэннэй бэрт хамаҕатык ылсан бэйэтин дохуотун ханатына олорор. Сиэ эмиэ атын нэһилиэктэргэ курдук, барыта социальнай, культурнай объектар бөҕөлөрүн холлоруонан үлэлии-хамсыы туралларын. Мэҥэ-хаҥаластар бачыымнарыгар, Президеннит быһаччы өйөбүлүнэн «2000 сылга — 2000 үтүө дьыаланы» хамсаһын тоҥнэн республикаҕа, ол иһигэр биһиги улуустутугар өйү-санааны уларытар, киэҥ далаһыны, дьыаланы быһаччы олохтоох кыаллаҕар эбии үлэлэр ыытылыннылар. Биһиги да нэһилиэкпитин тумнубата. Оҕолорбут, ыччаттарбыт, нэһилиэннэй сыныйанар, спортивнай күрэхтэһиилэри, дьарыктаныылары ыытар кыахпыт суох буолан улаханнык эрэйдэммиттэрэ. Иннэ гынан, сүбэлэһэн баран чыппаралары ыытта оттуур сиргэ дуогабардаһан 1999 с. балаҕан ыйыттан культурнай-спортивнай кинин КСК тутууну саҕалаабытынан барбыппыт уонна Саҥа Дыл эрэ иннинэ иттитин ыытан, тоһо да итэҕэстэрдээх буоллар XX-с үйэнэн саҥа, сырдык, киэҥ-куоҥ КСК-ҕа көрүстүбүт. Историяҕа киирэр түгэн. Сиэрин сиэрэн, кыраасканаан, эйэлээбэн, кырыыһатын оногорон, кулун тутарга бүтэрэн бэйэбит кыахпытынан малаһын тэрийдэрбит диэн олоробут. Билигин физкультура уруоктара ыытыллан эрэллэр. Ыччаттарбыт, кэлэр кэскиллэрбит эбиллэ туралларын. Оскуолабыт дьиэтэ билигин кордобулаҕа эпидэмиологыйа, эргэрэн бүттэ. 1997 с. саҥа таас оскуола дьиэтин документацийатын оногорон бүтэрэн, 140 бетон сыбалаҕа тиэллэн тахсан 1998 с. ахсыллаата түһэн, Дьокуускайтан Матвеев Е. И. түтар чаһынай фирматы техника, тутуу матырыйаала, цемент ааланан, үлэ-хамнас тигиэзбитинэн, үбэ-хорчыта тоһо да кырыымчытын иһин, истэҥэтэ үүммүтүнэн барбыта. Оскуола директора Александра Константиновна Баранковалыын сүрүн сыал-сорук оногостон куоратыынан-тыаынан, биир дойдуулаахтарбытынан үгүстүк бардыбыт-кэлибит. Сылдьыбыт сыһыы булар, ытаабат оҥоҥу эмсахтаабаттар — туннель түгэҕэр сырдык көстөрүгэ дылы. Дьокуускайга олорор, үлэлиир биир дойдулаахтарбыт «Бахсы» түмсүүнү тэрийэн, биһиэхэ моральнай өйөбүлү, материальнай көмөнү оногоро олороллор. Махталбыт улахан. Техническэй биричиинэнэн оскуолабыт иккис этэҥэ тохтуохтаах, ол иннитэн «Сахапроект» бырайыактын саҥалыы оногоро сылдьар. Үйэ тутуутун маастарынан бөйөбүт уолбут Аммосов Никита Никитич, уонтан тахса үлэ миэстэтин таһааран, олохтоох ыччаттары түмэн үлэлэтэр. Оскуолабыт улууска биир кырдьаҕас ахсаныгар киирэр, бу дьылга 90 сааһын тоҥторчу туолар. Баҕабыт, былаанынан улахан. Оскуолабытын саҥа хоту бүтэрэн, ити болҕо дэтаны күүһүн ыраахтан-чугастан ыыпыскыстарбытын, дьоммутун-сэргэбитин ыҥыран бэлиэтэтэрбит диэн баҕатыйабыт. Дьон санаата кэллэ, таах олорон хаалбакка, салҕаныр үтүө дьыалаҕа тугунан эрэ кытыстыт, нэһилиэкпит туһугар тугу эрэ оногобут кэпсиэ диир дьоннор баар буоллулар. Оннук дьоннортон биирдэстэриэн Васильев Василий Павлович буолар. Кини 2001 с. 40 миэстэлээх уһуйаанны тутан үлэҕэ киллэриэхтээх. Сметата оногоһуллан, үлэтин саҕалаан, ыытан эрэр. Уу — тыын боппуруос. Куула Эбэҕэ биир улахан быыт үтүө дьыала иһиэн үлэҕэ киириэхтээх. Итэ — капитальнай тутуулардыт. Миэ тэҥнэн оскуолаҕа кыыннары үлэлиир сылаас оранжерея, туалет оногоһуллуохтаах. Ыччаттарбыт мустан, муниэхтаан бөҕөлөрүн лидердэриэн Геннадий Демешкин таллыллар уонна 2 спортивнай площадканы тутарга сорук туруоруннулар. Итиннэ күүс-көмө буолуохтуут. Сайынгы кэмнэ оҕуруот аймах үүнэриигэ уу тиийбэтиттэн улахан марахаттар үөскүүллэр. Ол иннитэн бөҕүөлэккэ уу сүүрдэр турбалары тардыы үлэтэ барыахтаах, 42 тыс. солк. уунна хачайдыыр мотуору «Якутцентроснаб» генеральнай директора М. Н. Матвеев бэлэхтэбитэ кэлэн сытар.

Дьэ, оҥоо үтүө дьыалалар сабыдыаллара биһиги эрэ нэһилиэккэ буолуо дуо, бүтүн улуус, республика үрдүнэн туох түмүктүүрдээх буолбутун уонна буолуохтааҕын хаһыаттартан, радиоттан, телевизортан билэ-көрө олоробут.

Г. ПОПОВ.

ОСКУОЛА ОЛОҔО

ДИРЕКТОР уонна УРУОКТАР

Саҥа үлэлэн эрэр оскуола эдэр директорын көрүстэрбин эрэ: «Хайа, хайдах үлэлиир коллективка түбэстиҥ, уруоктарга тоһо сылдьан эрэҕин?» — диэн ыйыталастым өйдөөбөккө да хаалбаччыбын. Кырдьык да, оскуола үлэтин быһаарар сүрүн күүһүнэн учууталлар буолалларын барыта бэрка билэбит. Оттон бу быһаарар күүһү — учууталлары хас биирдиилэрин биэс тэрбах курдук билиҥ оскуола директорын бастакы соруга. Учуутал үлэтэ уруок биэрии, онон уруокка сылдьыы директор биир булгуччулаах, эйгэттээх уонна саамай мараһан үлэтинэн буолар. Ол да иһин буолуо, литератураны аахтаахха, дойду биллилээх директордара кэпсиэ күүһэ-уоҕа, өйө-санаата мунгутаан үлэлиир кэмин — күн эбиэккэ диэри лоскуйун уруокка сылдьыыта, уруогу ырытыыга аныыларын туһунан суруйаллар. Күн иккис аҥарын хаһаайыстыбаннай, иитэр үлэлэргэ, үөрэхтээччини, төрөппүтү кытта кэпсэтиигэ, о. д. а. ыыталлар эбит. Ол аата, оскуола директорын сүрүн үлэтэ — учууталлары кытта үлэ. Буолумуна даҕаны, хас биирдии эдэр учуутал хаанык суолунан барарын мөкөччү, оттон опыттаахтар хайдах салгыы сайдалларыгар сүбэ-ама биэрээччи кини. Биитэр кинилэри эрдэс көрүнэрэх наҕараадаларга түһэрии, үлэҕэ ылыы, уратыы, миэрэлэргэ тардыы, быһата, учуутал үлэтин барыы-оттуунан сыанаалаһыгыта директор сүрүн уонна бүтэһик быһаарааччы. Дьэ, маннык улахан быһаарар суоллаах кэпсиэ учуутал уруоктарын хайдах ыытарын, тоһо билиини биэрэрин, оҕолорго сыһыанын, кэпсиэ, үлэбит быһыытынан хаачыстыбаларын уруоктарга былаанныахтык, системалаахтык сырыттаҕына эрэ билиэн сөп.

Саҥа үлэлэн эрэр оскуола директордарыттан биир эмэ аҕаан, толкуйдаан аастар диэн бэйэм директордаабыт бастакы сылларбар уруокка сылдьыыта көрсүбүт сорох түбэлтэлэрбиттэн ахтан аһыным.

Миигин 1966 сылааахха партия райкомун бюротунан Мыйдаҕаайы оскуолатыгар директорынан аныыбыттара. Туугу да билбэт, саҥа үлэлэн эрэр кэпсиэ мараһан балаһыанньаҕа түбэспитим. Онно итэ үлэлэтэҕим бастыы сылыгар Чуранчы орто оскуолатыгар биирдэ завучтаспыт олус ытыктыыр да, салла да саныыр кэпсиэ А. Ф. Охлопкова сүбэтин өйдүү гыстум. Кини тааһы таасна сырбатар курдук чин-чаҥ куолаһынан: «Завуч да, директор да уруокка сылдьыыта болҕомнэнэн, барыы предметтэр программаларын, учебниктарын мунньуохтаах. Онон, болҕомнэнэн кэпсиэрдэхпинэ, сиэ ырытыыахтын сөп. Программаҕа туох ирдэнэрэ, учебникка туох кэпсиэрэ баар буоллаҕа диэ, — диэбитэ. Оччолорго оройуоннаабы уорох салаатын үлэһиттэрэ бухгалтериттан ураты үһүөйэх этилэр. Сэбиэдиссэй В. Е. Дьячковскай, инспектор Н. М. Керемясов уонна инспектор миэхэ 320 миэстэлээх саҥа оскуола тутуулуохтааҕын иһитиннэрбиттэрэ уонна учууталларбыт билэр сыалтан харса суох уруоктарга сылдьарбар сүбэлэспиттэрэ.

Үөрэх чаһын сэбиэдиссэйинэн кэпсиэ билиилээх, баай опыттаах, кинэ бастаан утаа толло көрөр, кинитэ С. О. Васильев этэ. Оччолорго барыы боппуруоктарга быһаччы ороһор, быһаарсар кинэнэн оскуола партийнай тэрилтэтин секретаря буолара. Итэ дуоһунаска эмиэ биир «абытайдаах» кинэ М. Р. Сысолятин үлэлиирэ.

Дьэ, итэ тоһо этиллибит сүбэлэри тутуһан, эрдэ оскуолаҕа быыкаайык директор хоһуунар сорохтох ыскаан кыбыллан турарыгар программалары, учебниктары, методическай литератураны мустум. Нэдиэлэ тэрдүс күнүгэр биирдии уруокка сылдьан ырытыахтаахтын диэн сорук туруоруннум. Күн аайы программа үөрэтии, учебниктары, методическай литературалары аҕыы, уруогу ырытыы, — дьэ, кырдьык да, мараһан үлэҕэ түбэстим. Ордук уруок ырытарбыттан саллабын. Учууталлар үөрэтэр предметтэригэр миититтэн таһыччы билиилэхтэрэ чуолкай. С. О. Васильев, кэлин М. М. Необутова курдук кэпсиэ билиилээх, опыттаах завучтар уонна өр сылларга үлэлээбит, учууталлары кытта үгүстүк алтыспыт методическай холбоһуктар салайааччыларын көмөрүнэн эрэ ырытыспыта буолар буоллум. Уруокка сылдьарбар болҕомнэнэн үгүс биримэбин ыытарбын, ырытарбар ырырҕатарбын сөпкө-сөпкө билигин да саныырым аанат. Хата, үгүс опыттаах М. П. Захарова, М. М. Сысолятина, М. Р. Сысолятин, И. Е. Саввин, Н. С. Кугдарова, М. М. Диодоров, А. А. Попов, А. М. уонна К. А. Хатылыновтар курдук чахчы да педагогическай үлэ маастардарын уруоктарыттан бэйэм эйбэххэ үөрэммитим.

Билигин директор уруокка сылдьыытын туох да маһэйдиэ суохтааҕын көрдөрөр үс түгэни кэпсиим.

Бастакыта, 1970 сылааахха Мэҥэ-Хаҥалас оройуонун Табаҕа орто оскуолатын методическай үлэни тэрийиигэ опыта республикаҕа тарҕаммыта. Биһиги эрдэттэн кэпсэтиһэн, сүбүлэгиэрин ылан, уонча учууталларбытын илдьэ опыт ылан бардыбыт. Директор уруокка сылдьыыта хаанык да түгэнтэн кэпсиэ билиэ суох бастаан онно өйдөөбүтүм. Завуч М. П. Дьяконова биһиги иннибэн методическай үлэлэрин туһунан чаас курдук кэпсээтэ уонна бэйэбит тоһо кыайарбытынан документаларын ыытта билиһиннэрбитин сүбэлээт уруокка сылдьа барда. Директордара өссө оччолорго республикаҕа киэҥник биилэр С. С. Платонов этэ. Завуч кини эбиэккэ диэри солото суоҕун, уруоктарга сылдьарын, эбиэттэн кэпсиэ эрэ көрсөрүн эйэлээтэ.

Иккис түгэн, 1973 сылааахха учууталлар идэлэрин үрдэтэр институт тэрийиитинэн оройуон кайыттан биирдии директоры ыытыран Украинаҕа Павлыш орто оскуолатыгар В. А. Сухомлинскай үлэтин ааҕыыгар үөрэтэ ыытыыттара. Институт эрдэ кэпсэппит буолан, үлэлиир, ааныр усулуобуйа тэрийэн көрсүбүттэрэ. Оттон атын куораттартан делегациялар автобустарынан күнүнэн кэлэн бараллара. Күн аайы 3-4 автобус дьон кэлэн бараллар эбит этэ. Кинилэри оскуола директора хаһан да көрсөр, кэпсэтэр бириэмэтэ суоҕун этэллэрэ. Дьиҥнээхтик учуутал кайан-кэрдэн, документаларын көрдөрөн атаартыыра. Биһиги түөрт күнү быһа сылдьан суруйан, устуохха айылааҕы барытын устан кэлбиппит. Итэ В. А. Сухомлинскай өлбүтүн кэмэ этэ. Оскуола директорынан кини бойотэ этэн хаалларбыт иннитэ Кодак үлэлиирэ. Директор биһигиини кытта көрсөн ыйыталларга эйэлэстиириэгэр көрдөспүппүт. Онуоха кылаас таһынан үлэни салайааччы (организатор) директор эбиэкэ диэри наар учууталлар уруоктарыгар сылдьарын, күнүгэ 3-4 уруокка сылдьан ырытарын, күнэ мунньүтэгэр тиийэ аттарылларын, ол хаанык да түбэлтэҕэ кэһиллибэтин эйэлээтэ. Дьэ, итэ курдук бачча ыраах сиртэн тиийбит эмиэ оскуола директордара аатталлаах дьон 3-4 күн устата олохтоох директорбыт дьиҥнэрин да көрбөккө тоҥуйбут. Уруокка сылдьыы директор үлэтин сүрүн көрүҥүнэн буоларын уонна ону туох да тохтотуо суохтааҕын өссө тоҕуа итэҕэйбиппит. Кодак командировкаҕа кэмнэр сылдьыахтаах жотуппут уруоктарын ситиһиилэрэр эбит.

Үһүс түгэн. В. А. Сухомлинскай бойотэ иккиттэн итэҕэс уруокка сылдьыбыт күнүн оскуолаҕа туугу да гымматах күнүнэн ааҕара уонна онтун хайдан да атын күн ситиһиилэрэр. Онон үөрэх дыла саҕаланыаҕыттан бүтүөр диэри күн аайы иккилии уруокка

(Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

ЧУРАПЧЫ — спорт туоната

ХАҺЫАТ АНАЛЛААХ ТАҺААРЫЫТА

ФИЗКУЛЬТУРА УОННА СПОРТ МААССАБАЙ БУОЛУОХТААХ

Киһини үлэ, хамсаһыы киһи онорбута диэн барыбыт билиҥнэбит. Кырдьык даҕаны, былыргы төрүттэрбит үлэлээн-хамсаан эрэ айахтарын иитиннэллэрэ. Оттон билиҥнэ үйэҕэ быыы-майгы уларыйан, дьон-сэргэ үксэ өйүнэн үлэлиир буоллар, хамсанар-имсэнэр илии-атаҕа ацыйаатылар. Ити, биллэн турар, киһи эт-хаан өттүнэн сайдарыгар, дорообуйатын туругар улаханнык охсор. Онуоха быыһанар суол, хайысхабинр — физкультураны уонна спорду сайыннарыы, ити иҥнуо киһи чол олохтоох, эт-хаан өттүнэн сайдыылаах буолуутун ситиһии.

Биһиги улууспутугар былыргыттан ат бөҕөлөр, кус биһэйдэр үөскүөбит сирдэрэ. Саха сиригэр физкультурнай хамсаһыы саҕаланыытын чурапчылар эмиэ бинр бастакынан өйөөбүттэрэ, тэрийсибиттэрэ. Сахалар Олимпиада чыпчаалын дабайыыларыгар чурапчылар олук уурбуттара. Күн бүгүн ити аты-суолу, Спортивнай Чурапчы килбэҥнии киниилэр ыччаттара дьоҥнааахтык саҥыыллар. Ити туоһутунан Саха Республикатын норуоттарын иккис спартакиадаларыгар биһиги улууспут тыа сирин улуустарыгар бастакы, уонсай республика үрдүнэн үһүс миэстэни ылбыта буолар. Бу Покровскайга түмүктэммит спартакиада 20-с үйэ бүтэ̄ннэ̄ктээх, 2000 сылын барытын хабан ыытыллыбыта. Итиннээх биһиги спортсменнарбыт дуобакка II-с, мас тардыһыытыгар, остуол теннисиҥэр III-с бириистээх миэстэлэри ылан, көҥүл туттууга, хапсаҕайга, чэпчэки атлетикаҕа үчүгэйдик кыттыннар уонсай ситиһиҥэ олук уурбуттара. Биһиги киэн туттар чулуу спортивнай дьиэ кэргэммит Гаврил Федорович, Вера Алексеевна уонна Витя Нохтунскайдар чаҕылхайдык кыттыннар бастаабыттара.

«2000 сылга — 2000 үтүө дьыаланы!» республикаҕа хамсаһыыны кытыыта улууспут дьоно-сэргэтэ ыччаттарын кэскилин өйдөөн, эдэх физкультураан уонна спордуоан дьарыктаарта аналлаах тутуулары үлэҕэ киллэрдилэр. Ол курдук, Чаҥырга, Кытаанахха спортивнай саалалар, Сылгыҥа, Толейгө, Соловьевка уонна Хатылыга тустуу саҥылара аҥылыннылар. Хас оскуолаҕа киирэн иннинээҥи саастаах оҕолор тэриллэлэрэ кэҥэтиллиэхтэрэ, оҕолор дьарыктанар сааналарын оҥоһуннуохтар. Чурапчылар үйэлэргэ киэн туттуубут буолан Россияҕа бастакынан биһиэхэ, тыа сиригэр, физкультура уонна спорт института аҥылынна. Саҥа үйэ бастаны сылыгар Толоонго КСК, Мараллаайыга, Арыылаахха спортзаллар үлэҕэ киллэриллиэхтэрэ, Болтоноҕо, Хайахсыкка, Хадаарга, Чурапчы салаҥнаатыгар спортзаллар тутуулара саҕаланыахтара.

Биһиги улууска физкультура уонна спорт сайдыытыгар тирэх буолар, сирдэлэн ыйэр дьоннорбутуттан — физкультура учууталлара А. А. Сергеевиттэн, И. И. Адамовыттан, В. Н. Кривошапкиннаан, тренердэр Н. Н. Кычкиннаан, М. Н. Бырдыйнырованан, Г. Н. Аммосовыттан, И. С. Захаровыттан, Д. И. Чаҕыланнаан, спорт энтузиастара И. И. Харламкевтаан, Н. Н. Захаровыттан, А. С. Давыдованан уо. д. а. киэн туттабыт. Аҥыллыбыта иккис сыла буолбут Чурапчытаабы оҕо спортивнай оскуолата (директор В. С. Дьяконов) үлэтин үчүгэйдик саҕалаата.

Быйыл биһиги улууспутугар Н. Н. Тарскай бириҥнэр бириҥнэр дьиэлэрэ уонна хаҥаандаайы бастыыр иҥнэ көҥүл туттуура республикатаабы күрэхтэһии, Н. Баранов бириҥнэр Чыаппараҕа мас тардыһыытыгар республикатаабы турнир, Е. Красильников бириҥнэр оҕолорго көҥүл туттуура республикатаабы турнир, Кытаанахха ветераннарга хаһыаргга республикатаабы күрэхтэһии, Бөҕө Тараҕай бириҥнэр сылын аайы буолар хапсаҕайга күрэхтэһиҥ ыытыллыахтара. Сайын Дьокуускайга «Олонхо оонньуулара» буолара былааннанар. Италиэргэ урукку ааспытын-суолбутун түҥэн баҕарбат тыа кыттар сыал-сорук турар. Оттон итинник физкультураны уонна спорду маассабай оҥорон, утумнаахтык дьарыктаан эрэ ситиһиэхпит.

И. ОКОНЕШНИКОВ,
улуус дьаһалтатын спорка отделын начаа̄лыныга.

Одьулууннар бастаатылар

Олунньу 3-4 күннэригэр Хоптоҕотооҕу культурнай-эстетическэй киинигэ мас тардыһыытыгар улууска биирдиилээн уонна хамаандаан бастыыр иҥнэ күрэхтэһии ыытылынна. Итиннэ 9 нэһилиэктэн барыта 62 спортсмен, ол иҥниттэн 5 спорт маастара, 8 маастарга кандидат күөн көрүстүлэр.

Күрэхтэһии аҥыллыытыгар Чурапчыттан мас тардыһыытыгар бастакы маастар, улуустаабы мас тардыһыытын федерациятын председателин солбуйаччы, күрэхтэһии кылаабынай судьуйата Н. И. Попов, улуус дьаһалтатын спорка отделын начальника И. И. Оконешников уонна Хоптоҕо нэһилиэгин баһылыга Н. М. Старостин спортсменнары эҕэрдэлээн туран, хас биирдиилэриигэр ситиһиини баҕэрдилэр. Саалаҕа мустубуттар бэйэлэрин бинр дойдуларыгар, сыл бастын спортсменнаан бахчарилиннибит, мас тардыһыытыгар спорт маастарыгар, республика чемпионуугар Иван Поисеевка нэһилиэк баһылыга Н. М. Старостин Эҕэрдэ суругу уонна сыаналаах бэлэҕи тутарыттан дохсун ытыс тыаһынан көрүстүлэр.

Бастын мадыыныларын күрэхтэһиилэриигэр уонсай түмүккэ Одьулуун хамаандата бастакы, киниилэртэн кыраан хаалан арыылаахтар иккис, Хоптоҕо хамаандата үһүс миэстэлэри ылыллар.

Биирдиилээн ыйаһыннарынан чемпионнарынан буоллулар: Валерий Слепцов (Алаҕар, 56 кг), Александр Сивцев (Чурапчы, 62 кг), Василий Протопопов (Хатылы, 68 кг), Иван Поисеев (Дириҥ, 74 кг), Александр Сивцев (Алаҕар, 82 кг), Егор Кириллов (Одьулуун, 90 кг), Игнат Демешин (Одьулуун, 90 кг уоһа). Ветеран саастаах мас тардыһаччыларга Александр Сивцев (Чурапчы, 65 кг), Василий Слепцов (Алаҕар, 75 кг), Лаврентий Кычкин (Чурапчы, 75 кг уоһа) кыайыылаахтарынан буоллулар.

Күрэхтэһии кыайыылаахтарыгар анал бириистэр туттарылыннылар. «Бастын мадыыны» аатын республикаҕа киэнник биллэр маастар Иван Поисеев ылан үөрдэ-хоттоо. Киниэхэ анал бириҥи улуустаабы ис дьыала отделын олохтоох милицияҕа начальника, милиция майора В. Н. Константинов туттарда. «Эдэр, кэскиллэх мас тардыһаччы» диэн ааты ылбыт Дириҥнээҥи агро-оскуола XI кылааһын үөрэнээччитэ Коля Григорьевка суут пристава И. Е. Марков бириис биэрдэ. Эмиэ итинник ааты Арыылаахтан сылдьар Евгений Баранов шалла уонна улуус дьаһалтатын спорка отделын аатыттан кубогынан наҕараадаланна. «Бастын техникалаах мадыыны» Хатылыттан Василий Протопопов, «Көрөөччүлэр биирэбиллэрэ» бириис хаһаайынынан Алаҕартан Александр Сивцев буоланнар анал бириистэри ылылар. Күрэхтэһиини тэрээһин өттүнэн кыайа-хоото тутан үрдүк таһымнаах ыытыы нэһилиэк баһылыга Н. М. Старостин Дипломунан уонна анал өйдөбүнньүк медалынан наҕараадаланна.

Түмүккэ мас тардыһыытыгар 2001 с. абсолютнай чемпионуун үрдүк аатын ылар иҥнэ киирсиилэргэ 74 кг диэри Иван Поисеев, 74 кг уоһа Александр Сивцев кыайыылааҕынан тэҥнэстилэр.

Быйылгы мас тардыһыытыгар улууска бастыыр иҥнэ күрэхтэһии тэрээһиннээхтик ыытыллыбытын күрэхтэспит спортсменнар, тренердэр бэлиитэйдэлэр, олохтоохторго махтаныллар. Күрэхтэһиини көрөн олорон бастаабыт Одьулуун нэһилиэгин спортсменнара барыы ыйаһыныгга барытыгар кыахтаахтык кыттар таһымнаахтарын соҕуһун. Маннык, биллэн турар, нэһилиэгэр спорду көҕүлээччи, бэйэтэ дэгиттэр спортсмен А. В. Ефремов үтүө-өгөтө уларыйан сөҕүрүктэн бэлиитэйдэр ыаҕаалаах. Иккис буолбут Арыылаах хамаандатын уратытынан киниилэр эдэр да, саастаах да спортсменнара бинр тэҥ байыыннаахтара буоллар. Итиннэ спорт ветерана Иннокентий Баранов, үөрэнээччи Евгений Баранов, аҕалын-уоллуу Дуда уонна Руслан Попортар холобурдарыттан көрөбүт. Маннык киниилэр тренердэрэ, физкультура учууталла Д. И. Попов сыралаах үлэтин түмүгэ кэстөр.

Павел ФЕДОРОВ — Соҕоҕо, журналист.

Чулуу тустуук аатынан турнир

Олунньу ыйы 9—11 күннэригэр Мараллаайыга Саха сирин, Россия бинр күүстээх тустуута Егор Красильниковы улахан кубуоктан аталыы уонна киин аатынан оҕолорго республиканнай турнир ыытыллыаҕа.

Мугудай нэһилиэгиттэн бастакы кылуонэ тустуутар—республика чемпионнара уонна призердара П. Николаев, И. Гуляев, П. Пермяков, Д. Гуляев үүнэн тахсыбыттара.

Егор Красильниковы байаан эрчиллэн, буйан-хотон, күүс-уох ааҕыллан, торообут Мугудайыт, Чурапчытын, Сахаҥын Республикатын спортивнай чэпчэки республика, Россия, Союз, норуоттар иҥнэ арыларынаан түүлгэлэргэ ситиһиилэрдэх комускэбит дьоннортон биирдэстэриниэн буолар.

Киин аата 1997 сылыттан эдэхтик гатталар буолбута, итэн өйүк тыаһынан этиллибита, бэчээтигэр бэлэмнэнибита. Кырдьыга даҕаны, 90-нус сыллар ортолорутугар наһаа тахсыыласпыт тустубута, улахан күрэхтэһиилэр кыайыыласпыттарынан буолбута. 1994—1996 с. Грециаҕа, Англиаҕа, Румыниаҕа ыытыллыбыт норуоттар иҥнэ ардыларынааҕы турнирдарга, Россия, РСФСР «Трудовые резервы» обществотын чемпионатыгар уонна Дальнай Восток зонатыгар бастыыр иҥнэ күрэхтэһиилэргэ Гопна ситиһиилэхтик кыттыбыта—Грециаҕа уонна Англиаҕа ыытыллыбыт норуоттар иҥнэ ардыларынааҕы турнирдарга II-III миэстэлэри ылаттаабыта, Румыниаҕа ыытыллыбыт норуоттар иҥнэ ардыларынааҕы турнирга II призер, РСФСР «Трудовые резервы» ДСО-тун күрэхтэһиитин чемпионуунан буолуталаабыта. Ол улахан спорка эдэх сыратыынан, улахан дьулуурунан тахсыбыта. Киниэхэ хаачыстыбалаах даҕаны бинртаах түгэх дуу, сэрэйэр тэсхэйуута дуу комуоскэтиэр. Ону тэстубут биографията туоһулуур.

Егор тустуу кубуоктар аан бастаан 1981 сылларааҕыттан тахсыбыта. Киин оччолорго Мугудай орто оскуолатыгар сэттис кылааска үөрэнэн. Бастакы үйэйбут жаҥытынан оччолорго Ленинградтан үлдүк үөрэҕи бүтэрэн кэлбит спорт маастарыскэр кандидат Сергей Иванович Сивцев буолбута. Киниттэн тустуу албастарыгар аан бастаан үөрүлэбута, спортивнай сэрэхэмнэйгэ үөрэммитэ.

Орто оскуола кэнниттэн 1985 с. тустуута баҕалаах уол Чурапчыта кэлэн кэлбитэ. Үчүгэй базалаах оҕо спортивнай оскуолатыгар сайа таас сааҕа үлэлиилэлин кэнэтин кэбүөргэ тренердэр Р. В. Неустроев, Е. Д. Аркаков, В. Н. Алексеев салаалаарыынан эрчиллибиттэ. Оччолорго В. Алексеев, Е. Алексеев, А. Гоголев, Г. Христофоров, И. Сыроватский, И. Егоров киин ыйаһыныгар республикаҕа күннэтэн туста сылдьар кэмнэрэ этиллэр. Бастакы сэмэй ситиһиилэрэ эмиэ саҕаламмыта. Сита-хото тэнийэн тустубакка сылдьан. Егор 1987 с. Хабаровскайга арминаҕа ыытыллыбыта—Чурапчыттан II разрядтаах киэн суолта аттаммыта. Сулууспалыыр сылларыгар РСФСР үтүөлэх тренерэ Савелий Григорьевич Голубка Россия биллилэх бөҕөсөрүн кытта биирэ эрчиллибитэ. Дальнай Восток баймаанай уокуругар иҥнэ сыл иҥнэ кэмнэхэ да биэрбэтэҕэ, Хабаровскай краайга иҥнэ сыл I-II миэстэлэри ылаттаабыта. 1987 с. «БАМ кубуока» диэн Бүтүн Союзтаабы турнирга II призер буолбута. Ол түһүгэ Благовещенскай куоракка ыытыллыбыта. 1988 с. Хабаровскай куоракка Хабаров бириҥин иҥнэ Бүтүн Союзтаабы турнирга бастаан, СССР спордун маастарын аатын ылбыта.

Июнь сыл сулууспалаан баран демобилизациламмыта. Дойдутугар кэлэн Дьокуускай куоракка олохсуйбута. Таатыыр тустуутугар Е. Н. Старостин салаатынан эрчиллибитэ.

Егор Красильников тустарын көрбүт барыта киниэхэ ыйайыыта ураты дьуулуурдаах, үгүс эдэҕэ тутан киирдэрин хайгыыллар. Итинник хаачыстыбалар туспаарыыта тута кэлбэттэр. Олоруу-эдэх сылдьар эрчиллиэ, опыт уһаран таһаараллар.

1994 с. Н. Н. Тарскай бириҥнэр республика чемпиона, 1991, 1995 сс. республикаҕа иккис, 1990, 1993, 1996 сс. республикаҕа үһүс миэстэлэри ылаттаабыта. Маны таһынан республика аччыгый чемпионатынан аттанар үрдүкү спортивнай маастарыстыба оскуолатыгар ыытыллар күрэхтэһиитигэр үс сыл бастаан турар.

Егор Семенович үчүгэй спортсмен эрэ буолбатах, киин «Водоканал» МУП слесаря, тэриллэ бинр бастыт үлэһита. Улэлиир коллективын, доҕотторун, табаарыстарын оҥоотуттар сэмэй табаарыс быыыытынан ытыктыыллар. Иллээх дьыа кэргэн амарах аҕалара. Кикиэхэ, дьиэ кэргэттэригэр үчүгэй үлэни, дьолу сорудуу, норуобуйаны баҕарыаҥыт!

Платон КОРКИН,
Россия бочуоттаах кинематографыа.

Бэлэҕэни Алексей СЛЕПЦОВ бэлэмнээтэ.

ДИРЕКТОР УОННА УРУОКТАР

(Бүтүмэ. Инчэ 2-е. стр. көр).

сылдьынны сурулаабытах сонуун өнөстуммута. Кинноҳэ үөрэх дьылын саҕаланныта өйдөөн, бүтүүтө диэн эйгэлэн уруонна сылдьылары тэлгэтуу нөрүлүөбэт. Сорох нэмиэ командировкаҕа сылдьаллар, өйдөө ижин республика биллиилэрэ уруоктарыгар сылдьаллар, үөрэнэллэри ыытта биллэриэ. Хас командировкаҕа барыах иннигэ ыытыллыах үлэни көрсөөр: сылдьыахтаах уруоктарын кэсиллэрэ сатаммыттэрэр диэри кэтиэтэ 4-5 уруоку көрөөр, ыыталлар. Сыл устата 70—80 уруокка сылдьар директордар бааллаахтыгар кэпсиэ, үлэлэнэ сылдьар, ыытыллар. «Маннык сылдьаччылыы үлэтэгэр тарааҥҥа сабыллыан барар хаҥхаҕа мунньуллар сылдьар, туох эрэ остуолбар да, туох да хорбет-биэбит, өйдөөбөт, кэпсэтэ тэмнэхэ сөҕө диэн «Онкуоль эдэр директорбын ыытта консультация» диэн кэпсэтиллэр сурулаабыта.

Биһиэхэ делегация түсүүт ыытыллыыларыгар уруок дьаҥарга кэлэллэх хосхо мустан, бүлүүт дьиэ быыстыгар кэрэтэ, сүбэлиэх буолуо. Хаптыы хонуулах бочуоттоохтут матыырыйаалларбытыгар үлэлэнэллэр. Кэпсэнэллэр бонмуруостарбытыгар уруокка сылдьыыны этэр эйгэлэх. Кучаттар эскуолаларыгар Директордарыгар үлэлэлэр муучаларбыт дьахталлара саҥалаах сылдьар. 6 уруокка, ол иҥэ, кэнэҥ бөхрөгө өтөрдөө сүх уруокка сылдьаллар эбит. Саха эскуолаларын директордара барыа хорошо эр дьоммут. Барыа да өрөө-бөрөө эдэллэрэ. 3-4 уруокка сылдьар биллиилэх диэн өйдөөтүт. Өрөөн бөлөҥнө хаҥалаах сылдьар 6 уруоктаах өтөрдөө сүх, кылгар буолуохха өтөөтүн албыгэ сылдьыахтаах дөйөр буоллар. Семинардарга, көмөлөрөөхтөргө сылдьан кэтэнэт кэпсэтиэхтэриэ, кэпсэтэ-бөтөнөт.

Дойдубар хаҥас учууталлар атырдьах эйгэлэрэ мунньахтарын иккис нүүгүөр эскуолалар директордарын түүстүүлэргэр кэпсэбитэ да, уруокка сылдьыыта хайдах сүбэлэнэн тэрилэллэрэ эйдэбиллэр. Оттон адаҕыйыы барыа матыырыйаалларбыт эскуолаҕа секретарыгар сайын устата үөнньүгэйдик ыытыллыах, ара барыа эскуолаларга тиэйэр гына бочуоттаах тарыҥнаттыы. Оттоноруо эскуола салалтатыттан уруоктарга сылдьыыга ыроҕуоннаах, үөрэх салалтатыттан кытаанах ирдэбил турар. Уолах дьыгыны ортотугар уонна бүтүүтүгэр өтөчүөнүгэр үөрэх салалтатыттан кытаанах ирдэбил турар. Уолах дьыгыны ортотугар уонна бүтүүтүгэр өтөчүөнүгэр үөрэх салалтатыттан кытаанах ирдэбил турар.

Бөлөҥнө өйдөр директордар саҥа дьыалы ыытыыларын уруоктарын бөлөҥнөөрөөх кэпсэбитэ да, уруокка сылдьыыта хайдах сүбэлэнэн тэрилэллэрэ өйдөөбүлүн. Оттон адаҕыйыы барыа матыырыйаалларбыт эскуолаҕа секретарыгар сайын устата үөнньүгэйдик ыытыллыах, ара барыа эскуолаларга тиэйэр гына бочуоттаах тарыҥнаттыы. Оттоноруо эскуола салалтатыттан уруоктарга сылдьыыга ыроҕуоннаах, үөрэх салалтатыттан кытаанах ирдэбил турар. Уолах дьыгыны ортотугар уонна бүтүүтүгэр өтөчүөнүгэр үөрэх салалтатыттан кытаанах ирдэбил турар.

Дмитрий ЧЕЧЕНУТОВ,
РСФСР үөрэхтээх учуутала.

СУТУКТЭММИЭКТ

Предприниматель Дьячков Г. Г. бөҕөстэх кэм бухбуу маннаҕа тиэйэриэтигэр кардиэбүн. Адырыйыс: Чурапчы сэл. Петровскай уул. 15 №-ра. Тел. 41-014.

х х х

Сиэдэ Николай Егоровичка улууһаҥа дьиэ-уот политиканан уонна социальнай хамсааһын управлениетиттэн 1905 сылыттан бэриллибит 788788 №-ноох тыыл ветеранын диплома сүтүгүнэн дьиэ суохтуун ааҕыллар.

х х х

Никитин Владимир Романович Чурапчы улууһунааҕы ЖС дьыала отделынан 1997 сыл бас сааҥа 11 күүгүөр бэриллибит V-СН сериялаах, 608652 №-лаах паспорт сүтүгүнэн дьиэ суохтуун ааҕыллар.

ҮЛЭБЭ БИҺИГЭЛЭЭТ

Чурапчы селсоветыттан таас бөлөҕө тутуулаах тиэйиэ-таһар техникалаах суоллаардара уонна тиэйиэ-суоҕабыта рабочайдара. Бөлөх сох. 41-832 (ыраах Лебедев Б. З.).

Чурапчытааҕы эмиэнэ кыргыыстар ыаанна эйэр, бухатыр үөрэхтэх, ыаннаахтарга үлэлэр ыаҕыллар учаастаалар.

Улууһаҥа дьаныгыллар буолуу ыраах.

Эйэрдэлиибит!

Эрдэлиэк, ирдэбиллээх, ытык-уоҕаны сөргөйөөччүбүт БЕЛЯЕВА Прасковьа Петровнаны 50 сааһын туолбут тэрүүлэрэ эрдэх күүгүүнэ ма, сүрэхтэн ааттаан эйэрдэлиибит!

Кырыы сир уһуйаанньыгар 25 сыл эҥэйдэ сүх үөрэх-тэлгэх, бөҕөө, тэрилтэҕэ уонна уоҕуоҕа биирдэбэстэнэ ыраах кинилэргэр тиэйиэхтэрэ. Бу эйэлэх үлэтэ-хамнаһа ыраах айдуубут уонна барыа мэхтэл тыыллыра этэбит.

Эйэхэ тумуу да ниирбэт туйгун дорообуйуоҥ, эр сиэллэрэ эсэ да, тэрүк таһаарыылаахтык, сылгыларга, сылдьары, бөлөмөөхтэ үлэлэнэргэр, тус ыаоххар, ыкса харгаттар дьоллоох-соргулаах, дьиҥнэ-ыраах олоҕу баҕарабыт.

Кылгыстыык Бөлөлөөгүн дьаһаатта, ыаохтоохторо.

х х х

Таптаталлах харгоммун, ийэбитэ БЕЛЯЕВА Прасковьа Петровнаны 50 сааһын туолбут тэрүүлэрэ үбүлүөйүгүн итинник, истиҥник эйэрдэлиибит!

Эн биһиэхэ биирдэ өлөрбүт хаҥыллыгар хаҥас уҥуоҕуттан кэрэ-истэн, чэрчитин, ыраастыы, ыраастыы тэйиэ дьоллоохтук өтөрдөн, ыаллар.

Ойуолаах туох баар үөрүүнү, дьолу-соргуну, уйуулаах-уйуу, дорообуй олоҕу баҕарабыт.

Дорообуйуо, кыргыттарыгар Шита, Ирина.

х х х

Кук сааны хаҥарбыт нүүгүүтэн-күүгүү ийэбитин, ийэлэх эбэбитин, таптаталлах харгаммын, педагогическай уол ветеранын Дирин, бөлөҕүгэр олохтообуун ДЬАЛБАЕВА Федора Алексеевнаны 65 сааһын туолбут бүкүүнэн ис сүрэхпитэтэн эйэрдэлиибит!

Таптаталлах ийэбитигэр этэнэ-чаҕыйа дорообуйаҥ, дьолу-соргуну, ыраастыы, сиэниэрин сылгыс таптаһыларыгар үүгүннэн уйуулаах-уйуулаах олоруоҥ баҕарабыт. Нэмэҥнэ-намчы хаппу нуохчаныгар эрчэ сүбэлэнэ-диэлэ сылдьарыҥ, ыраастыы кыйаанныгынаҕар сыыныгыт. Истиҥ таптаталлах ийэ махтабыгар этэбит.

Кэрэмэн, ыраастыы, кэйиэтэрин, күүгүүгүн, сиэниэрин.

х х х

Ытыҥтыбыллаах халлетабын, таптаталлаах уҥуоҕуттан, Дирин бөлөҕүгэр ааспыт Федора Алексеевна ДЬАЛБАЕВАНЫ 65 сааһын туолбуукуна ис сүрэхтэн эйэрдэлиибит!

1966—1969 сылларыгаҕа Мэҥэ-Алдан аҕыс ыыхаастаах эскуолатыгар муучча тыгыгар уонна литературатыгар өлөрөөхтүк, үөрүнэн, тэрилэрэ сылгыны сайдарбытыгар, үлэбит дьон буоларбытыгар биэ өлүк үөрбүт диэн уруоку үөрэнээччиларын аттарыттан дириҥ махтаммытын тиэрдибин.

Эйэхэ уонна дьиэ-уоттаргар түгэ дорообуйуоҥ, уйуу, дьоллоох олоҕу баҕарабын.

Уҥуоҕуттан Альбина Николаевна — Нуотицова,
Чурапчытааҕы педколледж директора.

х х х

Бөлөҕүнэ-саҥалаагын-эйэлээгинэ, ийэлэр, ийэлэрбит, эмиэ, ийэлэрбит, Чурапчытааҕы СУРТАЕВА Марфа Семеновнаны 50 сааһын туолбут үбүлүйдэх күүгүүнэ итинник, истиҥник эйэрдэлиибит!

Ыарыы ыалласпатын, эрэй эйэрдэлэтин, өлөрөөхтүк этэҥэ үлэйэт, ыаҕ-дьон буоллун, ыраастык таныйан, сэрэхэтинэн сэргэлээх, ньаҕа кэмнэ, ыаннаах, дьиэлэх буоллун.

Биирдэ төрөөбүттэриэ уонна киниэхэ дьиэ кэргэттэрэ.

Мэҥэ-Хаҥалас улууһун Хорообут нэйилэгэ-сэлэхтээх, үлэ ветерана, Үлэ Албан Аатын ордэн кавалера

СКРЯБИНА Дарья Николаевна

мэрдэх ыраастыы өлбүтүнэн дириҥ кутуруннарыы тиэрдиллэр:

—Кыыһыгар Лара Михайловна, күүгүүтүгэр Сергей Витальевич уонна Виталий Михайлович, Мария Дмитриевна Неустроевтарга Чурапчы аҕыс сүүрэх эскуолатын коллектива.

—Кыыһыгар Лара Михайловна, күүгүүтүгэр Сергей Витальевич Неустроевтарга уонна сиэниэриэрэ Чурапчыттан тэбааристарга Филипповтар дьиэ-уоттарыгар.

— Таптаталлаах ийэтэ Скрябина Дарья Николаевна өлохтон туораабытынан күүдэ ыыппыттыгыт Неустроева Лара Михайловнаҕа Чурапчыттан Неустроевтар, Мыйдаарыйыттан Неустроевтар, Сысолятиннэр, Павловтар.

Кэнэҥ ыраах ийэлэрбит, ийэлэрбит, ийэлэрбит,
Ийэ дьиэ — Тэтэрэ,
Хас биирдэ сурахха
Ийэйэ баҕарар.

Ыҥырыа саныыбын
Ийэлэх дьоннорго,
Биирдэн ылыбын
Мин туора дьоннорго.

Эн эрэ кэлэр
Куруутун тыынныахтар,
Эн таптыыр сурахтар,
Эн чараас дуйдаҕар
Ийэлэр эрчэтин тыынныахтар.

Вера ГОВОРОВА.

САҺА ТЫҢЫЫНЧА СЫЛЛАРЫ, САҺА ҮӨРЭҤ КӨРСӨ ХАЙАХСЫТ НӘЙИЛЭГЭН ЫЫГДЬАБАС СЫЛГЫНЫТА ДЬЯЧКОВСКАЯ Л. Е. (СЫЛГЫНЫТ БУФТУКӘ) БИРИҢҢИГЭР АҢАЛЛААХ САХА АТТАРЫН УЛУУСТААБЫ СҮҮРДҮҮ БАЛАҺЫАҢЬАТА

БУОЛАР СИРӘ, ВИРИЭМЭГӘ: Хайахсыт нәйилэгэр нулуо тутар 17 нүүгүүгэр күүс 1 чаастан.

КЫТТЫҺЫ БӘРӘОДӘГӘ: күрөхтэйиэ хаҥаллаагар нәйилэгэрэ аттарыстан сүүрдэлэр.

ЫЫТЫЛЛАР БИЭТЭКТЭӨӨ: 1000 м лаҥаҕыттан, 1200, 1600, 2400, 3200 м.

НӘЙИЛЭГИНЭН ТҮМҮКТӘР: 1000 м—1 зачет, 1200 м—1 зачет, 1600 м—1 зачет, 2400 м—1 зачет, 3200 м—1 зачет.

ЫСТАРААЛТАНАР ВИРИЭМЭЛӘРӘ: зачетка ыыппыт бытаан бириэмэлэх ат бириэмэтигэр эбиллэр: 1000 м—3 сек., 1200 м—6 сек., 1600 м—6 сек., 2400 м—8 сек., 3200 м—10 сек.

УСТАВНОЙ ФОНДАЛАР: сүүрэр ат тэбэтигэр 100 сох. үгүлэр. Нәйилэгэтэр нәйилэгэр дьаһалтатыгар биирдэк бириэмиэ туруораллар.

НАҺАРААДЫЛААҺЫН: кэйиэлэлэх хаҥаллаагар, нәйилэгэнэн түмүл тахсар, ааллаах кубогынан, сылгахтаах бириистэрэнэн наҕараадалаллар. Дастаанан, ыаҕыт түмүктэрэнэн ааллаах бириистэр сертификаттар.

ХОС БЫҺААРЫЫ:

1. Кыттар нәйилэгэтэр аттара мандатыгар комиссия бэриллэр.

2. Хаҥаллаагар биир нөҥүө ааллаах сайдыылаах бэриллэр.

3. Хаҥаллаҕа тэҥсиэхтэр нәйилэгэтэ биирдэлэнэ ыстаанцыйа уставнай фондыгар төлөөн ыытыллыа ыаҥыллыллар.

4. Күрөхтэйиэгэ кыттар хаҥаллаҕа аҥаа формалаах, аттыгар мүөмүрдэх буоларга эрдэлэр.

Улууһаҥа саха сылгытын федерациятэ.
Хайахсыт нәйилэгэн дьаһалтата.

Күндүтүн сонуур аҕыйах, эйэбит, тыыл, үөрэтиэрэ, Болтохо нәйилэгэн олохтоох

КАРТУЗОВ Николай Дмитриевич

мэрдэх мэрдьыттан 23 сааһыгар өлбүтүн, дириҥнэх кэрэхсэбилиин турар, бары аймахтарыгар, уолаттарыгар, кыргыттарыгар, бэрэ дьоҥнар ыытыллыбыт.

Өдөлөрө, дьүүлэрэ, сиэннэрэ.

Хату кэйэрэллэрэ ыттыгыллар, Чурапчы сэлиэнньэтин олохтоох

ШАРИН Петр Николаевич

уҥуо бэрэхэн мэрдьыттан өлбүтүгэр дириҥ кутуруннарыы тиэрдиллэр:

— Нүүдү ааҕа Шарин Петр Николаевич өлбүтүгэр кэйиэтиэхтэр Андреева Петрова Петровна Андреев Константин Давыдович.

—Нүүдү ааҕа Шарин Петр Николаевич өлбүтүгэр Андреева Петрова Петровнаҕа Чурапчы орто эскуолатын 1975 с. бүтэрбиттэр.

Мэҥэ-Хаҥалас улууһун Хорообут нәйилэгэ-сэлэхтээх, үлэ ветерана, Үлэ Албан Аатын ордэн кавалера

СКРЯБИНА Дарья Николаевна

мэрдэх ыраастыы өлбүтүгэр дириҥ кутуруннарыы тиэрдиллэр:

—Кыыһыгар Лара Михайловна, күүгүүтүгэр Сергей Витальевич уонна Виталий Михайлович, Мария Дмитриевна Неустроевтарга Чурапчы аҕыс сүүрэх эскуолатын коллектива.

—Кыыһыгар Лара Михайловна, күүгүүтүгэр Сергей Витальевич Неустроевтарга уонна сиэниэриэрэ Чурапчыттан тэбааристарга Филипповтар дьиэ-уоттарыгар.

— Таптаталлаах ийэтэ Скрябина Дарья Николаевна өлохтон туораабытынан күүдэ ыыппыттыгыт Неустроева Лара Михайловнаҕа Чурапчыттан Неустроевтар, Мыйдаарыйыттан Неустроевтар, Сысолятиннэр, Павловтар.

Редактор Г. Г. Жирков.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 эт. Телефоны: редактор — 41-382, отделы — 41-265.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Правительство Республики (Саха Якутия). Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54997.

Чурапчинская улусная типография Якутского издательско-полиграфического комбината «Сахаполиграфиздат».

ЗАКАЗ № 17 Подписано в печать 04.05.2001 г. ТИРАЖ 2010.

Автор суруттар этиллэр санаа редакция позициятыгар эмиэ сөп түбэлэр буолбатахтар. Суруйааччылар чахчылаах маҥыйыстыактарыгар эмиэ автор туһугар сөбүлүөх.